

A KÖNYOMDÁSZATRÓL.

Senefelder* találmánya, a *könyomdászatról*, mint a könyvnyomdászattal oly szoros rokonságban álló szakról, nem lesz érdektelen egyet-mást e helyen elmondani, hogy különösen azok, a kiknek nem volt még alkalmuk e művészettel bizalmasabban megismerkedni, arról az itt közölt vázlatos leírás után némi fogalmat szerezzenek.

A könyomdászat (kőrajzolás) főnnállása óta egész a mai napig oly nagyfokú átalakuláson ment át, mely a rokon szakmák terén ritkítja párját.

Az egyszerű fekete nyomástól a legpompásabb színnyomatig aránylag rövid idő lefolyása alatt a könyomdászat a tökély oly magas fokára emelkedett, hogy a grafikai ágak terén szinte uralkodó szerepet játszik.

Épp úgy, mint a könyvnyomdászatban az ólom-és fabetű, valamint a cliché képezik az alapot, a könyomdászatban ezek helyét a *kőlap* foglalja el,

* *Senefelder Alajos*, szül. Prágában, 1771 november 6-án, mint a könyomdászat föltalálója, nagy küzködések után 1806-ban alapítá Münchenben az első könyomdát, mely aztán sűrű követőkre talált; meghalt 1834 február 26-án.

a márványkönek egy faja, melyet a bajorországi Solnhofenben törnek.

Ezen követ, különös és fölötte előnyös tulajdonságainál fogva, ez ideig még nem sikerült mással pótolni, ámbár történtek e tekintetben már kísérletek, hogy a kissé nehézkes anyagot valamely könnyebb kezelésével lehessen helyettesíteni.

A kőrajzolóhoz való kőlap, mely négyszögletes és különböző nagyságú s mindkét felén fényesre van csiszolva, a rajzoló által különféle módon lesz munkába véve, a szerint, a mint a róla eszközendő nyomás megkívánja: *gravirozás, tollrajz* vagy *kréta-rajz* által.

Hogy a köveken dolgozni lehessen, azokat sikárkövel kell tisztára csiszolni; ez a tisztára csiszolt lap aztán minden zsíros anyag iránt igen fogékonnyá válik, könnyen magába szítja azokat és ezen zsiradékos helyek aztán a festéket fölfogják, minek következtében ismét azon helyek, melyeknek nem szabad befestékeződni, vegyi kezelés útján ellenállókká lesznek téve, azaz ki lesznek etetve.

Vegyük föl tehát most azt az esetet, hogy pld. egy tetszés szerinti *tollrajzot* kell a kövön nyomásra előkészíteni.

Ez aztán következőkép történik:

A kívánt rajz, zsíros, különösen e célra szolgáló tus segélyével lesz a tisztára csiszolt kövön eszközölve, éppen úgy mint a papíron chinai tussal; minden, ezen zsíros tus segélyével rajzolt, vonást a kő magába szí. Hogy aztán a kész rajz nyomásra alkalmas lehessen, a be nem rajzolt részeket ellenállókká kell tenni, és pedig, mint a hogy előbb is említém, ki kell azokat etetni, a mi hígított salétromsav igénybevételével történik.

Ezután a kő nyomóhengerrel befeketítetik, a miből az fog kitünni, hogy a kövön mutatkozó rajz épp oly tiszta, mint a papíron lévő chinai tussal előállított. A kőlap most a nyomógépbe szoríttatik, melyen a nyomás majdnem ép úgy eszközöltetik, mint az a könyvnyomásnál történik, csak hogy míg a könyvnyomásnál a forma szárazon szalad, a könyomásnál a könek nedvesnek kell lenni a festék befogadására.

Hogyha ugyanazt a rajzot *gravirozni* kell, ez esetben a kőlap egész felülete már jóeleve minden zsiradékanyag iránt ellenállóvá teendő, a mi sóskasó és vörös iraggal való csiszolás, vagy némely esetben etetés útján is történhetik. Ezen így előkészített lapra, mely ezenkívül még fakorom (kienruss) és gummi arabicum vegyítéssel alapoztatik, jön a rajz vázlata, mely aztán ónformájú aczeltű segélyével a kőre mélyen belemetszetik. A rajz minden vonása fehér színben tűnik elő fekete alapon s így igen könnyen észrevehető, úgy hogy az illető rajzoló szeme lehetőleg meg van kímélve. A mélyített részek annyiban lettek a zsiradékanyag iránt fogékonnyá téve, a mily mértékben tűnt el a mélyítés által a kőlap csiszoltságából bizonyos rész s így a zsiradékanyag akadály nélkül fejtheti ki hatását éppen úgy, mint a tollrajznál.

A *krétarajz* körüli eljárás éppen olyan mint a tollrajz módszerének alkalmazásánál, csak hogy a kőlapot előbb porhanyóvá kell némileg tenni, azaz finom üveg- vagy porcellán-porral addig kell súrolni, míg a felülete körülbelül olyan szemcsés lesz mint a durva rajzpapír, aztán zsíros krétával (mely a papíron való rajzoláshoz használni szokott fekete kréta ellentéte) vettetik reá a rajz, mely ki lesz etetve, s

aztán fekete festékkel bemázolva, levonatokat készíthetünk róla.

Az itt felsorolt módszerek rövid ismertetése után pár szóval rá kell mutatnom a könyomdászat legérdekesebb tárgyára, a *színes nyomásra* is.

A színes nyomás megértéséhez főlemlítendőnek tartom azt, hogy a hány színben akarunk egy képet könyomdai úton előállítani, ugyanannyi rajzra és ugyanannyi kőlapra van szükségünk, melyek pontos jelek (punkturák) segítségével egymásután kerülnek nyomás alá, míg a kívánt kép a maga teljességében kidomborodik.

Igen gyakran előfordul a könyomdászatban az is, hogy egyes autográfiai tintával papírra vetett rajzok vagy írományok, jegyzőkönyvek, körlevelek stb. a kőre átvitetnek, illetőleg lehúzatnak és a már érintett módon előkészítve, sokszorosíttatnak.

Mai napság nem ritka eset az sem, hogy egy-egy sikerült körrajz, pld.: számla- vagy levélfej, árjegyzékhez való boríték stb. horganylapra vitetik át s kellőleg előkészítve, a könyvnyomdák előnyére szolgál s így e tekintetben nem egyszer jár karöltve egymással a két nyomdászati ág, egymást segítve és kiegészítve.

A könyomdászat általában véve igen változatos egy szakma és a műiparágak terén hatalmas tényezővé fejlődött, úgy hogy sok más iparágak hasznos segédeszközüül szolgál.

A fejlődés legteljesebb fokán a német birodalomban és Franciaországban áll, valamint részben Angliában is; Európa többi államaiban pedig többé-kevésbé vagy ki van már fejlődve, vagy legalább is a fejlődés útján van.

Felstl Ottó.